

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมด้านสิทธิมนุษยชนของกลุ่มคน
ที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยโดยการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน
ในทางพระพุทธศาสนา

The Social Movement on Human Rights by People with Gender
Diversity Groups in Thailand and Buddhism Human Rights Promoting

Received: January 23, 2020
Revised: February 02, 2020
Accepted: February 03, 2020

ชุนิภา เปิดโลกนิมิต¹
Chunipha Poedloknimit
(chunipha@hotmail.com)

บทคัดย่อ

การถูกเบียดขับให้เป็นชายขอบในสังคมไทย นำมาซึ่งการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิขั้นพื้นฐานจากรัฐ บทความชิ้นนี้ ได้นำหลักฐานที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนา เปรียบเทียบเหตุการณ์ในสังคมไทย เพื่อเป็นการสะท้อนความเป็นจริงในความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย ผลการค้นคว้าพบว่า การไร้ตัวตนและพื้นที่ทางสังคม ส่งผลให้ผู้มีความหลากหลายทางเพศถูกกระทำความรุนแรงในรูปแบบเชิงโครงสร้าง ขณะเดียวกันระบบความคิด ความเชื่อ และการกระทำทุกรูปแบบที่กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศถูกกระทำ พบว่า ในหลักฐานที่ส่งเสริมมนุษยชนในทางพระพุทธศาสนาไม่ได้ปลูกฝังระบบความคิด ความเชื่อที่ส่งผลต่อการกระทำดังกล่าว แต่เป็นการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน เพราะพระพุทธศาสนาสอนให้มนุษย์มีสิทธิที่ตนเองพึงจะได้รับ หลักธรรมที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนา จึงเป็นหลักฐานขั้นพื้นฐานที่เป็นการสนับสนุนการประพฤติปฏิบัติเกิดการเคารพสิทธิมนุษยชน ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ซึ่งหลักธรรมเบื้องต้นนั้นก็คือหลักเบญจศีล

คำสำคัญ: การขับเคลื่อนทางสังคม, สิทธิมนุษยชน, ผู้มีความหลากหลายทางเพศ

¹ นักวิจัยอิสระ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Abstract

The Social movement on human rights by people with gender diversity groups in Thailand Being marginalized in Thai society leads to a movement to demand basic rights from the state. This article compares the principles that promoting human rights in Buddhism to compare events in Thai society in order to reflect the reality of violence occurring with gender diversity in Thailand. The results found that the absence and social space as a result gender diversity were subject to structural violence. At the same time, all forms of thought, beliefs and actions that gender diversity have been found are In the Dharma that promoting humanity, Buddhism does not cultivate the thought system. Beliefs that but is a promotion of human rights because Buddhism teaches that humans have the rights that they should receive the principles that promoting human rights in Buddhism are therefore the basic principles that support human behavior and respect for human rights. Do not take advantage of one another Which the basic principles that are Five Precept.

Keywords: Social Movement, Human Rights, Gender Diversity

บทนำ

สังคมไทยในปัจจุบันอาจไม่ใช่สังคมที่ประกอบไปด้วยเพศสภาพตามธรรมชาติโดยกำเนิดนั่นคือ เพศหญิงและเพศชาย แต่ทว่าความเป็นจริงแล้ว ในบริบทของสังคมไทยเป็นสังคมที่ประกอบไปด้วยผู้คนแตกต่างหลากหลายที่มา ทั้งเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม และในท่ามกลางความหลากหลายที่ถูกกล่าวถึง ยังมีกลุ่มที่ถูกเบียดขับให้เป็นกลุ่มชายขอบหรือผู้มีสถานะรองในสังคมไทยซึ่งในบทความวิชาการชิ้นนี้ จะกล่าวถึงกลุ่มที่เรียกว่า “ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ” (Gender Diversity)

จากการรับรู้ของสังคมต่อเพศที่ 3 ทำให้เกิดเพศอื่น ๆ ขึ้นมากมายหลากหลายเพศ จนเกิดเป็นการใช้สรรพนามเรียกคนกลุ่มดังกล่าวเช่น กะเทย ซึ่งในอดีตหมายถึง บุคคลที่เกิดมา

พร้อมกับอวัยวะเพศสองแบบหรือมีอวัยวะเพศไม่ชัดเจนเป็นเพศใดเพศหนึ่ง แต่ในขณะที่ปัจจุบันบริบททางสังคมเปลี่ยนไป คำว่า “กะเทย” จึงได้เปลี่ยนความหมายไป เป็นบุคคลที่เกิดมาพร้อมกับอวัยวะเพศชายแต่มีอารมณ์จิตใจเป็นเพศหญิง หรือมีความปรารถนาที่จะเป็นเพศหญิง ปัจจุบันอัตลักษณ์ทางเพศ (Gender Identity) ที่ยังไม่คุ้นเคยแต่ปรากฏให้เห็นมากขึ้นในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผู้หญิงที่รักผู้หญิง (Lesbian) กลุ่มชายรักชาย (Gay) ผู้ที่รักได้ทั้งสองเพศ (Bisexual) ซึ่งหมายถึงผู้หญิงหรือผู้ชายก็ได้ บุคคลข้ามเพศจากเพศกำเนิด (Transgender) และบุคคลที่ไม่จำกัดกรอบในเรื่องเพศใดเพศหนึ่ง สามารถสั่นไหวและปฏิเสธการยอมรับอัตลักษณ์ทางเพศแบบใดแบบหนึ่ง เป็นอัตลักษณ์ทางเพศของตนเองเพียงอัตลักษณ์เดียว (Queer) โดยรวมเรียกว่า กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศหรือ LGBTQ ที่ปรากฏในสังคมไทยปัจจุบัน (ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ, 2554)

ขณะเดียวกันเมื่อมองปรากฏการณ์ทางสังคม พบว่า การขับเคลื่อนของกลุ่มคนดังกล่าวเป้าหมายหลักสำคัญ คือ การที่มีสิทธิเสรีภาพเทียบเท่าเพศชายและเพศหญิง เนื่องจากสังคมยังตีตราคนกลุ่มดังกล่าวด้วยคำนำหน้าว่า “นาย” จึงเกิดช่องว่างทางกฎหมายเมื่อคนกลุ่มดังกล่าวถูกกระทำความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ เช่น รูปแบบความรุนแรงในครอบครัว ตั้งแต่การบังคับให้เข้ารับการรักษาทางจิตวิทยา บังคับให้แต่งกายตามเพศกำเนิด ตลอดจนการล่วงละเมิดทั้งกาย วาจา จิตใจ รวมไปถึงถูกคุกคามทางเพศ ซึ่งรูปแบบความรุนแรงดังกล่าวขึ้นอยู่กับอคติ ความเชื่อของปัจเจกบุคคลที่มีต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งรูปแบบการถูกกระทำดังกล่าวขัดกับหลักสิทธิมนุษยชนดังที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้นิยามความหมายสิทธิมนุษยชนว่าหมายถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล (บุษกร สุริยะสาร, 2557)

นอกจากนี้ ประเทศไทยเป็นประเทศที่ขึ้นชื่อว่าเป็นเมืองพุทธ ถึงแม้ว่าสังคมส่วนใหญ่จะรับเอาแนวคิด วัฒนธรรมทางตะวันตกเข้ามามากขึ้น แต่ทว่าเมื่อศึกษาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าในประเด็นสิทธิมนุษยชนจะพบว่า หลักธรรมที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนที่มุ่งส่งเสริมสนับสนุนให้ปัจเจกบุคคลมีความมั่นใจในการกระทำโดยไม่ขัดต่อหลักศีลธรรมอันดีและเกี่ยวข้องกับกรกระทำและการใช้เสรีภาพของบุคคล ซึ่งในบทความนี้ จะนำการขับเคลื่อนในประเด็นสิทธิมนุษยชนของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ที่เกิดขึ้นในสังคมเปรียบเทียบกับหลักธรรมที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนา คือ การขับเคลื่อนเพื่อการมีตัวตน มีพื้นที่ทางสังคม สิทธิเสรีภาพ ดังนั้นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาจะนำมาซึ่งการเคารพสิทธิมนุษยชนทำให้เกิดความเท่าเทียม และอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

แนวคิดเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางสังคม

การเคลื่อนไหวทางสังคม เป็นคำศัพท์ที่ทางศุนย์มานุษยวิทยาได้ให้ความหมายไว้ว่า การปฏิบัติการของกลุ่มคนที่มีเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง การรวมกลุ่มของคนอาจจะเป็นทางการและไม่เป็นทางการก็ได้ สำหรับทางมานุษยวิทยา มองว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเป็นเรื่องการเมือง (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2560)

นอกจากนั้น การเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นขบวนการของการเปลี่ยนแปลง หรือพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงการเคลื่อนไหวทางสังคม ในอดีตที่ผ่านมาเป็นการขับเคลื่อนที่เป็น การรวมกลุ่มที่ไม่เป็นทางการหรือเป็นทางการก็ได้ ที่ไม่สามารถรู้ล่วงหน้าโดยการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นจะเป็นไปตามบรรทัดฐานทางสังคมที่เป็นอยู่ (Garner, 1999) ขณะเดียวกัน ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ยังเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม และเป็นชุด ความสัมพันธ์ของปัจเจกบุคคลเพื่อที่จะพยายามส่งเสริมควบคุมผู้ที่ถูกเอาเปรียบ (McCarthy Zaid, 1977) นอกจากนี้ การเคลื่อนไหวทางสังคมต้องมียุคประกอบที่สำคัญ 3 ประการได้แก่ 1) มีความมุ่งมั่นต่อประเด็นที่ทำให้สาธารณชนรับรู้ 2) มีการรวมตัวอย่างเหนียวแน่น หรือมีรูปแบบองค์กรเฉพาะ 3) ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทั้งในกลุ่มและจาก สาธารณะ (Tilly, 1981)

กล่าวโดยสรุป การขับเคลื่อนทางสังคมโดยเป็นขบวนการเริ่มต้นนั้น เป็นการขับเคลื่อนในรูปแบบลักษณะของชนชั้น เป็นการเคลื่อนไหวในยุคแรกๆเป็นการเคลื่อนไหวในพื้นที่เชิงกายภาพเช่น เช่น การต่อสู้เรื่องสิ่งแวดล้อม เชื้อชาติ การดูแลรักษาผู้ป่วยเอดส์ สิทธิ การตั้งครุฑ และความเท่าเทียมของสตรี รวมทั้ง การต่อสู้เชิงอนุรักษ์นิยม เช่น การต่อต้านการทำแท้ง เป็นต้น และเป็นการขับเคลื่อนที่ปฏิเสธความรุนแรงและรวมกลุ่มแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการซึ่งไม่สามารถรับรู้หรือคาดการณ์เหตุการณ์ล่วงหน้าได้

แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติชุดแรก จัดตั้งขึ้นตามศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2540 เป็นองค์กรที่เกิดขึ้นจากการเรียกร้องและเป็นการต้องการของประชาชน ที่มุ่งหวังให้มีกลไกอิสระทำหน้าที่ส่งเสริม และพิทักษ์สิทธิเสรีภาพของประชาชน (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2561)

สิทธิมนุษยชน หมายถึง สิทธิที่มนุษย์ทุกคนพึงมีในฐานะที่เป็นมนุษย์เป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่พึงมี เป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างมีศักดิ์ศรีและมีคุณค่า เป็นสิทธิที่ได้รับการยอมรับจากนานาประเทศ โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ สีผิว เพศ อายุ ภาษา ศาสนา สถานภาพทางกายและสุขภาพ (เสนห์ จามริก, 2545)

ขณะเดียวกัน นิยามความหมายของสิทธิมนุษยชนยังหมายถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2544)

ส่วนนิยามความหมายสิทธิมนุษยชนตามหลักจริยศาสตร์ตามหลักของพระพุทธศาสนา หมายถึง 1) สิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ คือ สิทธิที่เราต้องมีชีวิตอยู่เพื่อความรู้แจ้งของตน 2) สิทธิที่จะมีเสรีภาพ คือ เสรีภาพในความคิดเห็นและการแสดงออกที่ไม่ผิดกฎหมายและศีลธรรม 3) สิทธิในการศึกษา คือ ทุกคนต้องมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียม 4) สิทธิในทรัพย์สิน คือ สิทธิในการแสวงหาสมบัติและใช้ทรัพย์สินสมบัติได้อย่างอิสระ (ชัยวัฒน์ อดิพัฒน์, 2545)

กล่าวโดยสรุปแล้ว ผู้เขียนกลับมองว่าการเอาสิทธิมนุษยชนที่เป็นของเราและติดตัวของเรามาตั้งแต่กำเนิดไปใช้นั้น ไม่สามารถใช้ได้เต็มที่ เห็นได้จากปรากฏการณ์การขับเคลื่อนในประเด็นสิทธิมนุษยชนของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งเป็นสิทธิขั้นแรกที่กลุ่มดังกล่าวได้ทำการขับเคลื่อน ขณะเดียวกันในอีกมุมมองหนึ่งสามารถสะท้อนความเสื่อมถอยในอิทธิพลและการบริหารของรัฐ ไม่ว่าจะ เป็นในเรื่องของระบบการเมืองและนโยบาย สุดท้ายคนกลุ่มดังกล่าวจึงต้องดิ้นรน ต่อสู้ ทั้งในระหว่างปัจเจกบุคคล หรือสังคมที่มีอัตลักษณ์ร่วมกันมาทำการขับเคลื่อน

การขับเคลื่อนในประเด็นสิทธิมนุษยชนของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย

การขับเคลื่อนในประเด็นสิทธิมนุษยชนของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยระยะแรก เป็นการขับเคลื่อนเรียกร้องที่ไม่ใช่เป็นการระดมสรรพกำลัง แต่เป็นการขับเคลื่อนเพื่อให้หน่วยงานรัฐมีการกำหนดหลักประกันคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของคนที่มีความหลากหลายทางเพศ โดยห้ามเลือกปฏิบัติ เพราะเหตุแห่งความแตกต่างทางเพศ จากการผลักดัน

ให้รัฐธรรมนูญปี 2550 หมวด 3 ในส่วนของสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยมาตรา 30 ให้ระบุว่า บุคคลย่อมเสมอกันกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกันชายและหญิง มีสิทธิเท่าเทียมกัน โดยที่มาตรการที่กำหนดขึ้นมานั้น มีบันทึกเจตนารมณ์แนบท้ายอธิบายความหมายของคำว่าเพศไว้ว่า กำหนดหลักความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติแก่บุคคลที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างเรื่องเพศนั้นนอกจากชายและหญิงแล้วยังหมายถึง อัตลักษณ์ทางเพศ เพศสภาพ หรือความหลากหลายทางเพศด้วย ซึ่งถือว่าเป็นสำเร็จในการขับเคลื่อนเรื่องความเสมอภาคของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ

นอกจากนั้นในหนังสือเรื่องเพศแห่งสยาม ประวัติศาสตร์ความหลากหลายทางเพศ ที่จัดทำขึ้นในปี พ.ศ. 2562 ได้รวบรวมการขับเคลื่อนเรื่องประเด็นสิทธิแอลจีบีทีในสังคมไทยพบว่า ในปี พ.ศ. 2554 ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศถูกตีตราผ่านเอกสารราชการ ซึ่งเป็นเอกสารการระบุตัวตน การสมัครงาน จากเอกสาร (สศ.43) ซึ่งเป็นเอกสารบันทึกผลการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารสำหรับผู้ที่มีคำนำหน้าว่า “นาย” ซึ่งเหมารวมไปถึงคนกลุ่มดังกล่าวด้วย ซึ่งในเอกสารราชการได้ตีตราคนกลุ่มดังกล่าวผ่านเอกสารราชการว่าเป็น “โรคจิตถาวรอย่างรุนแรง” จากคำที่สะท้อนอคติ นำมาซึ่งการยื่นฟ้องต่อศาลปกครองเพื่อให้แก้ไขคำที่ตีตราดังกล่าวจนกระทั่งศาลปกครองได้ประกาศให้กระทรวงกลาโหมได้ประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับที่ 35 (พ.ศ. 2555) ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2597 ให้เพิ่มเติมความต่อไปนี้เป็น (12) ของวรรคสามในข้อ 3 แห่งกฎกระทรวง ฉบับที่ 37 (พ.ศ. 2516) ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 (12) ว่าให้เปลี่ยนจากการใช้คำว่าโรคจิตถาวร มาเป็น “เพศสภาวะเพศสภาพไม่ต้องกับเพศกำเนิด” (Gender Identity Disorder) และนำมาแก้ไขเอกสาร สศ. 43 ของบุคคลที่เป็นคนข้ามเพศ ตลอดจนนำมาปฏิบัติกับกะเทยและหญิงข้ามเพศที่เข้ารับการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารจนถึงปัจจุบัน แต่ถึงอย่างไรก็ตามแม้ถ้อยคำจะเปลี่ยนไป แต่เอกสารดังกล่าวยังคงต้องใช้ในการประกอบธุรกรรมต่าง ๆ ซึ่งก็ยิ่งทำให้ส่วนใหญ่มองคนกลุ่มดังกล่าวแตกต่างออกไป ดังคำกล่าวของผู้ที่ทำงานขับเคลื่อนประเด็นสิทธิดังนี้

“...ในประเด็นเรื่องสิทธิประโยชน์ที่กะเทยจะได้รับเมื่อการระบุถ้อยคำเปลี่ยนไป ถ้อยคำที่คิดขึ้นมาจะถูกใช้เฉพาะในใบสศ.43 หรือใช้สำหรับการเกณฑ์ทหารเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามผู้ที่มีร่างกายโดยกำเนิดเป็นเพศชาย ที่เคยเข้ารับการตรวจเลือกฯจะต้องนำไปสศ.43 นี้ไป

ประกอบการทำธุรกรรมต่าง ๆ เช่นการสมัครงาน และแน่นอนว่าถ้อยคำ “โรคจิต” กับ “เพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด” ย่อมจะทำให้กะเทยถูกมองอย่างแตกต่างกันออกไป ส่งผลต่อการที่กะเทยจะอยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ ในสังคมอย่างมาก....” (ประชาไท, 2555)

ขณะเดียวกันพบว่า การเคลื่อนไหวในประเด็นสิทธิมนุษยชนของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศกิจกรรมสำคัญคือ งานเกย์ไพรด์ เป็นการเดินขบวนรณรงค์ไปตามท้องถนน เพื่อแสดงออกถึงการมีตัวตนและความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ทางเพศ และเป็นการรำลึกถึงการต่อสู้และอคติต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งในประเทศไทยจัดขึ้นที่เชียงใหม่โดยใช้ชื่อว่า “เชียงใหม่เกย์ไพรด์” ซึ่งได้เกิดเหตุการณ์ที่แสดงถึงอคติ และการรังเกียจกีดกันกลุ่มดังกล่าว โดยเกิดการคุกคาม การทำร้ายจากกลุ่มคนในพื้นที่ไม่ให้มีการจัดกิจกรรม นำมาซึ่งการทุบตี ขบไล่ เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น ทำให้เครือข่ายความหลากหลายทางเพศยื่นหนังสือต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติถึงการเฝ้าระวังหน่วยงานรัฐที่ไม่สามารถปกป้องคุ้มครองกับเหตุการณ์ความรุนแรงดังกล่าวได้ ขณะเดียวกันการที่กฎหมายไม่รองรับบุคคลข้ามเพศ ทำให้เกิดช่องโหว่ทางกฎหมาย การถูกทำให้เป็นชายขอบถูกเบียดขับนั้นนำมาซึ่งการรวมตัวจากนักขับเคลื่อนด้านสิทธิ นักวิชาการ นักกฎหมาย และเปิดเวทีผ่านพื้นที่สาธารณะเพื่อยกระดับการเคลื่อนไหวนำมาซึ่งการรวมกลุ่มจัดตั้งองค์กรที่ทำงานด้านสิทธิให้กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลางที่เชื่อมต่อระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนรวมไปถึงการทำงานวิจัยที่เกี่ยวกับกฎหมายที่คุ้มครองกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ

นอกจากนั้น การที่กฎหมายไม่คุ้มครองสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศนำมาซึ่งการขับเคี่ยวพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 โดยองค์กรภาครัฐ องค์กรที่ทำงานขับเคลื่อนด้านสิทธิ องค์กรภาคประชาชนร่วมปรึกษาหารือเพื่อจัดทำร่างตัวบทกฎหมายที่สามารถคุ้มครองและเดินหน้าขับเคลื่อนสิทธิของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ นำมาซึ่งความสำเร็จของกลุ่มดังกล่าวที่มีพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศและประกาศใช้เมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2558 แต่ทว่าความเป็นจริงถึงแม้จะมีกฎหมายดังกล่าวแต่การถูกเลือกปฏิบัติ (Discrimination) กลับยังมีให้เห็นในสังคมไทยเช่น การถูกตีตรา ปลุกฝังระบบความคิด ความเชื่อผ่านแบบเรียนสุขศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งชี้ให้เห็นว่าเป็นการเมืองเรื่องเพศที่รัฐพยายามควบคุม ปลุกฝังอคติเรื่องเพศ และการผลิตซ้ำความเชื่อผิด ๆ เกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศเช่น หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานสุขศึกษาของมัธยมศึกษาตอนต้น อธิบายคำว่า “...กลุ่มหลงเพศ หมายถึง กลุ่มที่ต้องการใช้ชีวิตแบบเพศตรงข้ามกับที่

ตนเองเป็นอยู่ โดยมีความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะเปลี่ยนแปลงร่างกายตนเองให้เป็นเพศตรงข้าม....” ผ่านการตีตราลักษณะถ้อยคำเชิงอคติ และแบบเรียนดังกล่าวส่งผลให้กลุ่มที่ทำงานด้านขับเคลื่อนสิทธิของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศรวมกลุ่มยื่นหนังสือถึงหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อเปลี่ยนแปลงแก้ไขชุดความรู้ที่ถูกต้อง (วิจิตร ว่องวาริทิพย์, 2559, น. 46)

ขณะเดียวกันจากผลการวิจัยของ UNDP Thailand ที่ทำการศึกษาวิจัยโดยองค์กรระหว่างประเทศ ภาครัฐ ภาคประชาสังคม เกี่ยวกับรายงานทบทวนกฎหมายและนโยบายการรับรองเพศสถานะตามกฎหมายในประเทศไทย พบว่า ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศประสบปัญหาเอกสารแสดงตัวตน การใช้เอกสารแสดงตนสำหรับบุคคลข้ามเพศทำให้ไม่สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรี เสมอภาค และปลอดภัย หากมิได้รับการรับรองเพศสถานะทางกฎหมาย บุคคลข้ามเพศเผชิญกับการเลือกปฏิบัติและกีดกัน เช่น การใช้เอกสารซึ่งไม่สอดคล้องไปกับอัตลักษณ์ทางเพศหรือการแสดงออกทางเพศ การเลือกปฏิบัติอาจส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของบุคคลข้ามเพศ อาจกีดกันบุคคลข้ามเพศออกจากระบบการศึกษา บริการสุขภาพ การจ้างงาน การมีที่พักอาศัย หรือแม้แต่การได้รับ การช่วยเหลือทางสังคม เป็นต้น (UNDP & APTN, 2560)

หลักธรรมที่ส่งเสริมมนุษยชนในทางพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมด้านสิทธิมนุษยชน ของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย พบว่า การเคลื่อนไหวของกลุ่มดังกล่าวมีจุดเริ่มต้นจากการถูกเบียดขับให้เป็นกลุ่มชายขอบทางสังคม ไร้ตัวตน และพื้นที่ทางสังคม การถูกทำให้เป็นผู้มีสถานะรองส่งผลให้ถูกกระทำความรุนแรงในรูปแบบเชิงโครงสร้างเช่น จากสถาบันครอบครัว จากสถาบันศึกษาผ่านการตีตราจากหนังสือเรียน รวมไปถึงจากคนในสังคมบางกลุ่ม และหน่วยงานที่ไม่เข้าใจในเรื่องของความหลากหลายทางเพศ จึงทำให้กลุ่มดังกล่าวกลายเป็นแค่ตัวตลก ไร้เกียรติและศักดิ์ศรีในสังคม ขณะเดียวกันระบบความคิด ความเชื่อ และการกระทำทุกรูปแบบที่กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศถูกกระทำพบว่า ในหลักธรรมที่ส่งเสริมมนุษยชนในทางพระพุทธศาสนาไม่ได้ปลูกฝังระบบความคิด ความเชื่อที่ส่งผลต่อการกระทำดังกล่าว แต่เป็นการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนที่สอดคล้องกับนักวิชาการ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เพราะพระพุทธศาสนาสอนให้มนุษย์มีสิทธิที่ตนเองพึงจะได้รับที่อยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม เพราะกฎแห่งกรรมคือกฎแห่งธรรมชาติ

ขณะเดียวกันหลักธรรมที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นหลักธรรมขั้นพื้นฐานที่เป็นการสนับสนุนการประพฤติปฏิบัติเกิดการเคารพสิทธิมนุษยชน ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นหลักธรรมเบื้องต้นนั้นก็คือ หลักเบญจศีล (พระสมหมาย อตถสิทธิ (พีชสิงห์), 2557) ประกอบด้วย

หลักธรรมในศีลข้อที่ 1) ปาณาติปาตา เวรมณี ที่กล่าวถึงการไม่เบียดเบียนทำร้ายชีวิตร่างกายของผู้อื่นหรือแม้แต่ชีวิตตนเอง แต่การเคลื่อนไหวดังกล่าวได้เกิดเหตุการณ์ทำร้ายขับไล่ ทุบัติ จนเกิดวาทกรรมที่ใช้ขับไล่กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศว่าเป็น “กาลีบ้าน กาลีเมือง” ศีลข้อที่ 2) อทินนาทานา เวรมณี ที่กล่าวว่า การละเว้นจากการลักขโมย โดยอาการวิธีต่าง ๆ เช่น การลักขโมย การยกยอก น้อฉล หลักธรรมดังกล่าวสอดคล้องกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมด้านสิทธิมนุษยชนของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย เพราะกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้ถูกขโมยสิทธิจากรัฐซึ่งเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานจากการที่ถูกตีตราจากคนในสังคมว่าคนกลุ่มดังกล่าวเป็นผู้ที่มีจิตวิปริต ซึ่งการเคลื่อนไหวดังกล่าวเป็นการพยายามผลักดันให้เกิดการยอมรับจากสังคมทางด้านเพศวิถีมากขึ้น โดยเฉพาะการต่อสู้จากภาครัฐในการเรียกร้องสิทธิความเท่าเทียมทางเพศ เพราะในอดีต ระบบความเชื่อในสังคม รวมไปถึงรัฐ มีความเชื่อที่ว่าเพศมีแค่ 2 กลุ่มเท่านั้น ได้แก่ กลุ่มแห่งความเป็นชาย และกลุ่มแห่งความเป็นหญิง ถ้ามีกลุ่มใดที่แตกต่างจากสองกลุ่มดังกล่าว ถือว่าเป็นอื่นและผิดแปลกในสังคมไทย ดังนั้น การถูกขโมยสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานซึ่งถือว่าบัญญัติอยู่ในรัฐธรรมนูญ แต่กลุ่มดังกล่าวไม่ได้รับความคุ้มครอง จึงเป็นที่มาของการเคลื่อนไหวประเด็นสิทธิมนุษยชนโดยการที่เสนอว่า ให้บรรจุคำว่า “เพศสภาพ” ลงในรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2550 ในมาตรา 30 แต่ว่าการขับเคลื่อนดังกล่าว ส่วนใหญ่ยังไม่สามารถมองข้ามผ่านกลุ่มแห่งเพศได้ จึงได้แค่สามารถบันทึกในเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญในปี พ.ศ. 2550 เท่านั้น เพราะเนื่องจากคำว่า เพศ ได้หมายความรวมถึงคำดังกล่าวอยู่แล้ว และจะต้องไม่เลือกปฏิบัติต่อบุคคลนั้น ๆ

ศีลข้อที่ 3) กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี ที่กล่าวว่า ละเว้นจากการประพฤติดินในกามอันเป็นการทำลายเกียรติภูมิและจิตใจของคนอื่น ซึ่งในข้อดังกล่าวผู้เขียนตีความหมายว่า เป็นการส่งเสริมกระทำการสิ่งที่ถูกต้อง ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนจากการกระทำ หรือการเคลื่อนไหวสิทธิต่อการกระทำของตนเองและไม่กระทบสิทธิของผู้อื่น ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวสอดคล้องกับการเคลื่อนไหวในช่วง พ.ศ. 2530 ที่ได้มีโรคเอดส์ระบาด สังคมส่วนรวมในยุคดังกล่าวมีอคติต่อผู้ที่

เป็นเกย์ หรือกะเทย ก็เหมารวมในเชิงลบว่า เชื่อดังกล่าวผู้ที่เป็นเกย์และกะเทยเป็นผู้นำพาหะ เชื่อดังกล่าวเข้ามาในประเทศไทย ในช่วงเวลาดังกล่าวนั้น กลุ่มที่เรียกตัวเองว่าเกย์ หรือกะเทย ไม่ได้มีการตอบโต้หรือเจรจาต่อรองกับสังคมส่วนรวมแต่อย่างใด แต่กลับใช้ปัญญาในการสร้างกิจกรรมสาธารณะเพื่อลบล้างอคติ ปรับทัศนคติที่เหมารวมเชิงลบ เช่น การแจกถุงยางอนามัย เพื่อป้องกันเชื่อดังกล่าวให้กับกลุ่มที่เสี่ยงต่อการติดโรค รวมตัวกันให้ความรู้และการป้องกันเริ่มจากสวนสาธารณะและขยายมารวมตัวกันทุกวันพุธ ที่ศูนย์วิจัยโรคเอดส์สภากาชาดไทย จนเป็นที่มาของของชมรมเพื่อนวันพุธ

ศีลข้อที่ 4) มุสาวาทา เวรมณี การให้ละเว้นจากการพูดเท็จ ศีลข้อนี้มีไว้เพื่อประกันคุณภาพของผู้คนในสังคม ให้มีความจริงใจต่อกัน มีความซื่อสัตย์ยุติธรรม ไม่พูดเท็จด้วยหวังผลทางด้านวัตถุหรือชื่อเสียง ซึ่งหลักคำสอนดังกล่าวสอดคล้องกับเหตุการณ์ สด. 43 กรณีการตีตราจากเอกสารทางราชการที่บันทึกผลการตรวจเลือกทหารกองเกินจากการเข้ารับราชการทหารของชายไทย ซึ่งนั้นก็เหมารวมไปถึงผู้ที่เป็นสาวข้ามเพศหรือเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดเพราะในอดีตใบ สด. 43 ใบ สด. 5 และใบ สด. 9 ระบุตีตราค่าในเอกสารราชการว่าผู้ที่เป็นสาวข้ามเพศคือผู้ที่เป็น “โรคจิตถาวร” จึงได้มีการขับเคลื่อนผ่านเครือข่ายเพื่อนกะเทยไทย ซึ่งเป็นองค์กรที่ทำงานด้านสิทธิของผู้ที่เป็นสาวข้ามเพศ หรือ Transgender โดยยกกรณีศึกษาของผู้ที่ได้รับผลกระทบเพื่อทำการเจรจาต่อรองถึงเหตุการณ์ของปัจเจกบุคคลที่พบเจอ จนเป็นที่มาของศาลปกครองมีคำพิพากษาให้เพิกถอนจากคำว่า “โรคจิตถาวร” เป็น “เพศภาวะเพศสภาพไม่ต้องกับเพศกำเนิด” ในเอกสาร สด. 43 ตลอดจนนำมาปฏิบัติกับกะเทยหรือหญิงข้ามเพศจนถึงปัจจุบัน

ศีลข้อที่ 5) สุราเมรย มัชช ปมาทัฏฐานา เวรมณี การละเว้นจากการดื่มสุราเมรัยรวมทั้งสิ่งเสพติดทุกชนิด เพราะล่องละเมิดแล้วสามารถทำให้ผู้ดื่มหรือเสพแล้วมีอาการเมาเสียสติ ทำในสิ่งที่ไม่ควรทำ ทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนถึงแก่ชีวิตและเกิดภาพหลอนในจิตใจ เป็นต้น หลักธรรมดังกล่าว สอดคล้องกับเหตุการณ์ฆาตกรรมของบุคคลข้ามเพศ ซึ่งจากข้อมูลของสหภาพคนข้ามเพศยุโรปหรือ TGEU ระบุว่า เฉพาะกะเทยที่ถูกสังหารรวมทั้งสิ้น 1612 ราย ใน 62 ประเทศทั่วโลก ในจำนวนนี้ 14 รายเป็นการสังหารในประเทศไทย รูปแบบการฆ่าคือ การปาดคอ ชมขึ้นแล้วฆ่า ซึ่งความเกลียดชังกะเทยเป็นผลจากความเชื่อและการหล่อหลอมของสถาบันต่าง ๆ ตั้งแต่คนในสังคมอยู่ในวัยเด็ก

บทสรุป

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมด้านสิทธิมนุษยชนของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย ประเด็นสิทธิมนุษยชนและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับหลักเบญจศีลจัดว่าเป็นการส่งเสริมและหลักปฏิบัติที่นำมาเปรียบเทียบการขับเคลื่อนในประเด็นสิทธิของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศที่ฉายภาพได้อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นกฎแห่งธรรมะที่สามารถควบคุม ผลักดัน และประคับประคองให้การขับเคลื่อนนั้นกระทำในสิ่งที่ดี ไม่เบียดเบียนผู้อื่นนำไปสู่การขับเคลื่อนในประเด็นสิทธิมนุษยชนของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

บรรณานุกรม

- กมล กมลตระกูล. (2548). *เอกสารบรรยายเรื่องสิทธิมนุษยชนและกลไกการคุ้มครองสิทธิ*. นครราชสีมา: เทคโนโลยีสุรนารี.
- คณะกรรมการประสานงานองค์กรสิทธิมนุษยชน. (2544). *กลไกคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพฯ: ฟรีดริค เอแบร์ท.
- สุไลพร ชลวิไล และอโนพร เครือแดง. (2562). *เพศแห่งสยาม ประวัติศาสตร์ความหลากหลายทางเพศ*. กรุงเทพฯ: สถาบันพิพิธภัณฑการเรียนรู้แห่งชาติ สังกัดสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้.
- เสนห์ จามริก. (2545). *พุทธศาสนากับสิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. (2545). *จริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พระสมหมาย อตตสิทโธ (พีชสิงห์). (2557). *ศึกษาลิทธิมนุษยชนในพระพุทธศาสนา* (สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนครศรีอยุธยา.
- บุษกร สุริยะสาร. (2557). *อัตลักษณ์และวิถีทางเพศในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: องค์การแรงงานระหว่างประเทศ.
- ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ. (2554). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนข้ามเพศ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมวิทยา). มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น.

วิจิตร ว่องวาริทิพย์. (2559). *ความหลากหลายทางเพศในแบบเรียนไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อสิทธิและความเป็นธรรมทางเพศ.

Garner, R. T. (1999). *Virtual social movements. Presented at The Zaldfest : a conference in honor of Mayer Zald*, University of Michigan Ann arbor Mi.

McCarthy, J. D. Zald, M. N. (1977). Resource mobilization and social movements: A partial theory. *American journal of sociology*, 82(6), 1212-1241.

Tilly, C. (1986). *The Contentious French*. Cambridge. Harward University Press.